

JAROSLAV HRDLIČKA:

PATRIARCHA DR. MIROSLAV NOVÁK:

ŽIVOT MEZI SVASTIKOU A RUDOU

HVĚZDOU

(Brno: L. Marek, 2010. 295 s.

ISBN 978-8087127285)

Motto knihy erudovaného historika moderních církevních dějin Jaroslava Hrdličky z pražské HTF UK („O svátcích jsme jedním modlitebním obcenstvím celého světa...“, slova patriarchy Nováka adresovaná kard. Fr. Tomáškoví v roce 1984) uvádí do paradoxu poznání dějin. Vydeme-li z toho, že slovo dějiny se užívá ve dvou významech, vidíme, že v recenzované knize existují dějiny, o nichž se píše, a dějiny, které jsou psány. Dějiny ve druhém slova smyslu se snaží vyjádřit znalost dějin v prvním slova smyslu. Hrdličkova solidní, na pramenech a vytrvalé archivní práci zakotvené studie chápe lidské poznání ne jako pouze zkušenostní, ale jako složené ze zkušenosti, porozumění a posouzení. Jestliže je zde historická znalost, musí být také historická zkušenost, historické porozumění a historické posouzení. Jeho skutečným záměrem je říci něco o historické zkušenosti – ne bezbolestně a ne bezbolestně – a poté vzápětí něco o myšlenkovém procesu směřujícím od historické zku-

šenosti k psaným dějinám. Jeho vědomé a intencionální akty přístupu k postavě patriarchy Milošlava Nováka (naprosto ne neproblematické!) se posouvají jednou tam, podruhé opět jinam a způsobují, že jeho *nyní*, tedy současné vědomí dějinnosti zde přítomné sice jaksi klouže z minulosti do budoucnosti (jinak řečeno: nemůžeme totiž při popisu historických událostí nemyslet na jejich přítomnost v naší kulturní realitě církevního života), ale je nezamlčené. Oblast předmětů, jimiž se zabývá, se mění značně či nepatrně, rychle či pozvolna mění složité historické souvislosti, které jsou nezávislé na svobodě jednotlivce, k jemným perokresbám vnitřních motivů rozhodování, profilování osobních či skupinových zájmů nebo rafinovaných politicko-církevních kalkulů. Psychologická přítomnost postavy patriarchy Nováka není jen okamžikem, ale časovým intervalem. Navíc skrze toto může jeho činnost a vliv sahat do minulosti skrze vzpomínky a příběhy, do budoucnosti skrze anticipace, odhady a prognózy, které lze vydedukovat z pramenů bohatě prezentovaných čtenáři.

Pro katolického teologa je četba historie Církve československé husitské vždy poznamenána „stigmatem“ oprávněnosti intuice počátků reformních hnutí

s bolestným vnímáním užitých faktických politicko-kulturně-administrativních a mocenských prostředků k jejich dosažení. Toto vše může lidsky chápat, ale ne ospravedlnit. Přesto přináší četba Hrdličkovy studie užitečný poznatek, že CČSH nevznikla jen jako projev krize dobového katolicismu, ale stala se i zhmotněním eklesiologických i nacionalisticko-politických vizí radikálního modernismu u nás. Hluboce erudovaná Cinkova studie „K náboženské otázce v prvních letech naší samostatnosti 1918–1925: K ideovému vývoji církve československé, hnutí pravoslavné v Československu, k situaci československého protestantismu“ z roku 1925 (jen na okraj, není v práci ani připomenuta!) nese v sobě dobově podmíněný silně apologetický náboj a kromě několika Kubalíkových článků je poněkud osamocená v táboře katolických církevních historiků, kteří řeší celou problematiku „marnotratného syna“ útekem ke studiu katolické literární moderny, ne však studiem dějin české teologie v její existenciální vypjatosti.

Podrobná biografie patriarchy Nováka s jeho rodinným zápletkám, studijní a církevní formací (Marburk, Lipsko), s detailním přiblížením zápasů uvnitř CČSH, líčením jeho činnosti biskupa

a procesu formování jeho teologického profilu v době komunismu, s charakteristikou jeho činnosti v tzv. mírovém hnutí a v období normalizace dává velmi podrobný faktografický, ideový a orientační vhled. Hrdlička není typem mladého historika, který se dostává při otevření archivů období po roce 1948 často do pokušení publikovat bez hlubšího posouzení to, co se zde ukrývá neradostného. Hrdličkův přístup nezakrývá, nemoralizuje, ale ani nemlží a neutíká. Nehledá laciné soudy, ani však nezahazuje nutná kritéria k rozlišování mezi soudem nad dějinami, které v sobě historie a teologie vždy potencionálně nosí. Přesto je však jeho popis událostí odezvou biblického ano, ano – ne, ne.

Pavel Ambros

DAVID VÁCLAVÍK:

NÁBOŽENSTVÍ A MODERNÍ ČESKÁ SPOLEČNOST

*(Praha: Grada: 2010. 243 s.
ISBN 978-8024724683)*

Nejen pro sociology náboženství a religionisty, ale i pro teology bývá zajímavé studovat religiozitu společnosti či některé sociální skupiny. Jsou to zejména pastora-

listé, kteří se často v duchu pravidla *gratia supponit naturam* zajímají nejprve o přirozené procesy v lidské společnosti nebo lidském nitru, aby se pak mohli zabývat i vztahem člověka k Bohu, resp. podporou a rozvojem tohoto vztahu. Domnívám se však, že se povědomí o religiozitě našich součaníků stává stále více nutností pro to, aby vůbec křesťanští teologové a duchovní mohli v dnešním světě vykonávat svou práci. Už jen to je dobrý důvod, aby se jak teologové, tak i lidé z pastorační praxe seznámili s Václavíkovým *Náboženstvím a moderní českou společností*. Pokud by se jim snad takový důvod nezdál dost dobrý, je dost možné, že ho po přečtení této knihy za dostatečně dobrý považovat začnou.

Tato studie je totiž uceleným pohledem na posledních přibližně 150 let vývoje české religiozity. Umožňuje tedy nejen orientaci v současné nepřehledné postmoderní situaci, ale hledá také její kořeny, které jsou podle Václavíka uloženy mnohem hlouběji než v období komunistické diktatury, ale zas ne až tak hluboko, že by snad sahaly až do doby husitských válek či protireformace, jak se i dnes mnozí domnívají.

První kapitola „Moderní společnost a náboženství“ je úvodem do několika klíčových pojmů ze sociologie náboženství či religio-

nistiky. Na někoho by mohla kapitola možná působit dojmem skript, ale nelze jí upřít její přehlednost, stručnost a věcnost, se kterou uvádí do důležitých tematicky relevantních pojmů. Lidem, kteří nejsou přímo sociologové či religionisté, příp. pastorální teologové, tak může být tato kapitola vítanou pomůckou při čtení.

Ucelený pohled do české situace představuje druhá kapitola „Bůh a národ“. Jde o reflexi názorů, které se snaží v novověkých dějinách najít zdůvodnění, proč dnes česká náboženská situace vypadá tak, jak vypadá. Autor se zásadně rozchází hned s několika staršími názory, které poměrně plausibilně vyvrací. Odmítá jak názor, že současný stav způsobilo čtyřicet let komunistické vlády, tak i názory, že pobělohorská rekatolizace vedla k frustraci národa a povrchnímu přijetí vnucovaného katolicismu. Jak Václavík přehledně dokládá, v 19. století se Češi nemohli vymezit svou vírou proti cizím vlivům jako Poláci, ani se jako Němci utíkat k jiné domácí konfesi, protože byli prakticky katolickým národem. Až kombinace konzervativních postojů Říma kolem Prvního vatikánského koncilu a nárůst domácích politických stran, které se postupně vyčleňovaly z tzv. mladočeské strany a jasně se vymezovaly proti cizím vlivům včetně

vlivu Říma podle Václavíka způsobila, že se Češi začali odklánět od katolické víry směrem k náboženskému indiferentismu.

Třetí kapitola „Národ vzdalující se Bohu“ reflektuje vývoj náboženské situace během první a druhé republiky. Autor poukazuje na poměrně zajímavou a obecně spíše neznámou skutečnost, že procentuálně měl větší vliv na odliv členů katolické církve příklon k neinstytucionalizované religiozitě než k Církvi československé. Připomíná také, že nešlo o ateismus v pravém slova smyslu. Ovšem už tehdy se podle něj začala objevovat nejednoznačná a nepřesná označení těchto postojů, které institucionalizované náboženství odmítaly. Václavík se také kloní k myšlence, že do Československé církve odešli spíše aktivní katoličtí věřící než věřící matrikoví, kterým bylo celkem jedno, co se děje a v jaké církvi jsou. Při rozboru situace kolem Československé církve dále rozvíjí svou tezi z předchozí kapitoly, že se Češi před první světovou válkou nemohli jasně vymezit pomocí některé z konfesí. Umožnila jim to právě až národně zaměřená církev.

Václavík v této kapitole několikrát porovnává situaci v Čechách a na Moravě. Slovenskou situaci prakticky nereflktuje, což ani nijak nevadí – kniha je vztažena

přísně na český kontext. Domnívám se ale, že je tak trochu na škodu, že zde autor nerozlišoval mezi česky a německy mluvícím obyvatelstvem, resp. mezi „vnitrozemím“ a Sudety. Obraz české náboženské situace mezi světovými válkami by tak dostal větší plastičnost, protože německy hovořící obyvatelstvo tvořilo nejen podstatnou část občanů státu, ale i členů katolické církve. Zdá se mi také, že v souvislosti se vznikem Československé církve Václavík lehce opomíná dva důležité faktory: jednak zprvu smířlivý, avšak později nekompromisní postoj české hierarchie k požadavkům Jednoty československého duchovenstva, jednak požadavek Jednoty na zdobrovolnění celibátu. Domnívám se, že oba tyto faktory stály v rámci popisu situace kolem vzniku Československé církve minimálně za zmínku.

Čtvrtá kapitola, pojmenovaná „Národ oddělený od Boha“, se věnuje období komunistického režimu. Autor zde reflektuje nejenom úbytky členů církví či jejich duchovních, ale i první výzkumy religiozity jako takové – tedy toho, čemu lidé věří. To kapitolu nejenom oživuje, ale její pohled na zkoumané období se tím stává mnohem plastičtější.

Domnívám se, že Václavík v této kapitole trochu podceňuje

fungování skrytých a polooficiálních struktur církve, kterým se věnuje na s. 117 a 118 v rozsahu cca 1 stránky. Zmiňuje zde jen Zvěřinovu a Davídkovu skupinu, např. skupina kolem Václava Dvořáka či aktivity řeholí zmíněny nejsou, i když v rámci skryté církve šlo zřejmě o další názorové proudy. „Tajné“ aktivity kardinála Tomáška jsou zmíněny jen nepřímo, když se krátce hovoří o velkém vlivu Zvěřinovy skupiny na pražské arcibiskupství. Je evidentní, že kapitola musela pojednat poměrně dlouhé a na události náročné období, bohužel proto zejména na místě zmiňujícím skrytou církev působí trochu povrchněji.

Na druhou stranu jí nejdou upřít minimálně dvě věci, díky kterým se stává navýsost zajímavou. Jednak zde Václavík dosti přesvědčivě ukazuje základy po-revoluční religiozity v 80. letech 20. století, z čehož vyplývá, že vývoj religiozity mohl být v 80. a 90. letech minulého století mnohem kontinuálnější, než se obecně soudí. Především však autor v této kapitole vyslovuje dle mého soudu dosti zásadní tezi, že to bylo teprve období normalizace, které u Čechů způsobilo jejich současnou náboženskou indiferentnost: „Mnohem větším nebezpečím než zesilující tlak normalizační moci však byla pro náboženskou skupinu

a náboženství obecně socioekonomická transformace české společnosti směrem ke společnosti konzumní. Tento trend podporovaný režimem a směřující ke vzniku tzv. gulášového socialismu vedl spolu s velkým rozčarováním z krachu pražského jara k velkému nárůstu laxnosti české společnosti, k silící tendenci k individualizaci života a k výraznému posílení materiálních hodnot v životě jedinců. Významnou roli sehrál také fakt, že na počátku normalizace se dostávala do produktivního věku generace narozená po roce 1948, která prošla plnou indoktrinací komunistického režimu a během svého studia byla konfrontována s oficiální protináboženskou rétorikou“ (s. 120).

Nejrozsáhlejší kapitolou v knize je kapitola pátá – „Národ hledající Boha“. Autor se v ní věnuje náboženské situaci po roce 1989. Dalo by se říci, že kapitolu lze vnímat i jako samostatný celek, protože předkládá poměrně hutný přehled snad všech výzkumů religiozity, které u nás byly od začátku 90. let uskutečněny. Tyto jednotlivé výzkumy pak vzájemně porovnává, čímž dochází k podrobné a zajímavé interpretaci současné situace. Poměrně hodně pozornosti je zde věnováno pojmu Z. Baumana „tekutá víra“ a jeho aplikaci na současnou českou religiozitu.

Za povšimnutí samozřejmě stojí i další charakteristiky tohoto jevu, které zde autor popisuje a vztahuje na českou situaci. Přínosná je také podkapitola o české legislativě zaměřené na náboženství, kterou autor poměrně plausibilním způsobem ukazuje jako legislativu diskriminační. V tomto kontextu rozebírá i některé správné kroky ministerstva kultury, aby byl diskriminující přístup lépe patrný.

Šestá kapitola se pak věnuje zejména době po roce 2000, čímž se stává jakýmsi volným pokračováním kapitoly předcházející. Její název „Co dál?“ je tak možná trochu zavádějící – jakkoliv je v podtitulu vysvětleno, že jde o počátek třetího tisíciletí. Opět se tu totiž rozebírá sčítání lidu (tentokrát v roce 2001) a některé výzkumy religiozity konané po roce 2000, ale i před ním. Autor zde dochází k tomu, že se v budoucnu bude u jednotlivých křesťanů ještě více prolínat církevní nauka s myšlenkami různých jiných náboženství, filosofických systémů či duchovních nauky. Podle Václavíka to zřejmě budou církevní představitelé, ale i lidé nenáboženští vykládat jako ohrožující situaci.

Právě v tom však lze také spatřovat další dobrý důvod pro to, aby si čeští teologové *Náboženství a moderní českou společnost* přečetli. V rámci vnitrocírkevního a teolo-

gického diskurzu tak snáze dokáží nabídnout i jinou, snad životaschopnější interpretaci budoucí situace. Václavík totiž ještě dodává: „Z hlediska funkčnosti a životaschopnosti náboženství v dalších letech však půjde spíše o marginální záležitost. Hlavní roli bude hrát jednoznačně náboženský prožitek a schopnost jednotlivých náboženských skupin a proudů nabídnout akceptovatelnou a zároveň dostatečně atraktivní alternativu vůči stále chaotičtější, méně srozumitelné a o to více nebezpečné, technicky odosobněné (post-) moderní společnosti. Tak jako v případě normálního zboží bude i náboženství, které se zbožím určeným ke konzumaci již stalo, nabízeno s ohledem na poptávku ve všech možných podobách – od romanticky kýčovitě, slibující zejména harmonickou idylu, až po adrenalinové verze poskytující nevšední zážitky“ (s. 212). A dodává, že náboženství se už dnes na trhu nabízí, takže už záleží „jen“ na tom, kdy začne skutečně intenzivní reklama i v této oblasti, která bude nabízet náboženství jak jako levné zboží pro všechny, tak i jako drahé exkluzivní produkty, propůjčující tomu, kdo na ně má, pocit výjimečnosti.

Za povšimnutí ovšem také stojí, jak Václavík ve své studii nakládá s některými klíčovými pojmy:

V nadpisech kapitol můžeme najít tvrzení o národu odděleném od Boha či vzdalujícím se Bohu atp., ale v jejich textu se spíše dočteme o tom, jak se národ stavěl k té které církvi, resp. konfesi. Nedomnívám se, že by si autor nebyl vědom zásadního rozdílu mezi vírou v Boha, resp. náboženskou vírou, a veřejně deklarovanou příslušností k určité církvi. Z dikce jeho knihy to koneckonců ani nevyplývá. Avšak formulace nadpisů mohla být lépe promyšlena, resp. možná nemusela být tak prvoplánovitě zajímavá. Na s. 106 v grafu 3 dále redaktori zřejmě unikl správný název jedné z církví. Je zde totiž uvedena „Církev českokobratrská“ a Českokobratrská církev evangelická a naopak chybí Církev československá. Vzhledem k početním údajům, které graf ukazuje, tedy došlo k záměně Církve československé za imaginární Církev českokobratrskou. Graf 3 bohužel není celkově vydařený. Přestože obsahuje 5 položek, je u něj užito jen černobílého rozlišení, resp. odstínů šedé barvy (nikoliv šrafování ap.), což znesnadňuje jeho čitelnost.

Na závěr stojí za to zmínit ještě jednu věc, ve které je kniha přínosná, i když to možná ani nebylo autorovým záměrem. Čím více se totiž v obou posledních kapitolách kniha blíží k r. 2010, tím více se autor odkazuje nikoliv na zahraniční

průzkumy české religiozity, ale na české sociology náboženství, takže čtenář může v této knize mezi jejími řádky pozorovat zrod a rozvoj moderní české sociologie náboženství.

Michal Opatrný

VLADIMÍR BOUBLÍK:

DUCHOVNÍ DENÍK: K VYDÁNÍ PŘIPRAVILI, PŘEDMLUVOU A ÚVODEM OPATŘILI JIŘÍ ŽŮREK A KAREL SKALICKÝ

(Olomouc: Refugium Velehrad–Roma, 2010. 249 s. ISBN 978-8074120640)

Českému čtenáři se teprve během několika posledních let dostalo příležitosti, aby se v jazyku sobě vlastním mohl obšírně seznámit s dílem i osobou česko-římského teologa Vladimíra Boublíka. Do češtiny již byla přeložena většina autorových zásadních prací (např. *Člověk očekává Krista*, 1997; *Teologie mimokřesťanských náboženství*, 2000; *Teologická antropologie*, 2001; *Teologie dějin spásy*, 2002), jeho teologické myšlení i životní osudy byly námětem několika vzpomínkových i odborných symposií a následných konferenčních sborníků (naposled např. *Teologie v utkání s pluralitou náboženství*, 2009). Zá-

jemce o Boublíkovu teologii má k dispozici široce založená a velmi přínosná *Prolegomena k četbě Vladimíra Boublíka*, knižně vydanou disertaci Jiřího Žúrka, vedle Karla Skalického dnes asi největšího znalce Boublíkova teologického myšlení.

Nejnovějším příspěvkem současné bohaté „boublíkovské“ literatury je edice Boublíkova vlastního *Duchovního deníku*, který k vydání připravili právě dva výše uvedení autoři. Vladimír Boublík si edičně zpřístupněné deníkové záznamy vedl jako bohoslovec římského Nepomucena. Sledujeme v nich nelehké zápasy a zrání mladého člověka, jeho duchovní růst i samé začátky později tolik výrazného teologického uvažování. Čtenář tak nyní může studovat Boublíkův myšlenkový svět nejen prostřednictvím vlastních autorových odborných i populárněji laděných publikací či pozdějších sekundárních analýz a komentářů, ale také prostřednictvím privátních, niterně osobních poznámek a reflexí. Sluší se připomenout, že taková příležitost je mimořádná nejen možností celistvějšího uchopení, ale už sama o sobě, a to nezávisle na osobě člověka, do jehož nejosobnějšího prostoru smíme nahlédnout.

Vladimír Boublík (1928–1974) je jedním z nemnoha českých

(katolických) teologů nejen 20. století, jehož jméno je známé i za hranicemi vlasti. V jeho případě k tomu ovšem přispěla i skutečnost, že svůj aktivní vědecký život strávil v římském exilu. Z Československa po kratším věznění za protistátní činnost a dezerci z vojny od pomocných technických praporů emigroval v roce 1952. Přes Západní Berlín se mu podařilo dostat se až do Říma, kde v Nepomucenu mohl pokračovat v přerušené přípravě ke kněžství. Vysvěcen byl roku 1956. O tři léta později začal na Lateránské univerzitě přednášet fundamentální teologii. Proslavil se již svou disertací, v níž se velmi kriticky vyrovnával s Augustinovým konceptem predestinace (*La predestinazione. S. Paolo e S. Agostino*). V roce 1972 se stal řádným profesorem a rovněž i děkanem teologické fakulty Lateránské univerzity. V roce 1973, rok před svým předčasným úmrtím, publikoval svou dodnes nejznámější knihu *Teologia delle religioni*, zřejmě první monografii vůbec, která systematicky mapovala problematiku oboru označovaného jako teologie mimokřesťanských náboženství. I proto je Vladimír Boublík považován za jednoho ze zakladatelů této tehdy nové teologické disciplíny.

Duchovní deník si Vladimír Boublík začal vést po čtyřleté pře-

stávce již během prvních týdnů svého pobytu v římském semináři Nepomucenu. Zachoval se ve třech sešitech (v edici pod písmeny A, B a C). Dnes jsou tyto sešity v držení dr. Moniky Schreierové. První z nich zahrnuje období od května do října 1952 a obsahuje pečlivě vedené, téměř každodenní, spíše kratší duchovní úvahy na určené téma, někdy doplněné i o výrazně expresivně zbarvenou duchovní sebereflexi a zpytování svědomí. Druhý sešit chronologicky přesně navazuje na první, záznamy ovšem postupně ztrácejí pravidelnost a výslovné časové určení. Poslední zápisy vznikly během exercicií před kněžským svěcením během prosince 1955. Tento sešit také obsahuje poměrně podrobné poznámky z přednášek, rekolekcí a duchovních cvičení. Vlastním úvahám sloužil v pořadí již třetí sešit, který si Boublík založil v červenci roku 1954. Záznamy v něm jsou jen nesnadno datovatelné a stále zběžnější, poslední zápis snad byl učiněn na Štědrý den roku 1959.

V *Duchovním deníku* Vladimíra Boublíka se setkáváme nejprve s římským seminaristou, který se jen těžko vyrovnával s tehdejším poněkud formalistním stylem vedení přípravy ke kněžství i se svými motivacemi a rozhodnutím, se svými přáními a touhami i se svou

obecně lidskou křehkostí a slabostmi. V posledním sešitu pak již potkáváme mladého novokněze, kaplana v jižních Tyrolích, a v deníkovém zrcadlení smíme nahlížet jeho „smutky času“, první zkušenosti pastýřské péče (např. doprovázení umírajícího opilce, lítost nad slepotou malých dětí aj.) i tísnivou nejistotu ohledně budoucnosti, také zápas o čistotu ve vztahu k ženám.

Duchovní deník Vladimíra Boublíka je silný svou otevřeností a upřímnou snahou svého pisatele o překonání svých nedokonalostí a vpravdě duchovní život, kdy třeba i těm nejkrásnějším slovům má odpovídat jednání a čin. Deník otevírá věta či snad lépe programové heslo, jež se neustále vrací a prolíná jednotlivé sešity i veškeré Boublíkovo myšlení, Klotyldina replika ze závěru románu Léona Bloye *Chudá žena*, „do ráje se nevstupuje zítra ani pozítří, ale dnes, nyní!“ Podobný význam pak má otázka „Jak by to udělal Kristus na mém místě?“ Zde jsou zřejmě základy toho, co editoři deníku nazývají bytostně zúčastněnou teologií Vladimíra Boublíka. Neboť podle římského bohoslovce a pozdějšího profesora fundamentální teologie na Lateránské univerzitě teologie není věda pro vědu, ale věda života a je třeba „umět ji druhým podat tak, aby nemohli nevidět, ne-

slyšet z ní slova života“ (deníkový záznam z června roku 1952).

V tomto duchu lze končit tvrzením, že *Duchovní deník* Vladimíra Boublíka není „jen“ skvělým průvodcem po cestách duchovního života či třeba také možným pramenem pro poznání duchovního stylu vedení, jehož se dostávalo bohoslovcům v Nepomucenu poloviny padesátých let, ale také neotřelou a v dobrém slova smyslu angažovanou učebnicí (fundamentální) teologie.

Zdeněk Duda

ANEŽKA ŠIMKOVÁ –

ONDŘEJ JAKUBEC (EDS.):

RŮŽOVÁ ZAHRÁDKA: RUKOPISNÉ

MODLITEBNÍ KNÍŽKY 18. A 19. STOLETÍ:

SBÍRKA JANA POŠE

(*Olomouc: Arbor vitae a Muzeum umění Olomouc, 2009. 264 s. ISBN 978-8087164150 a 978-8087149188*)

Publikace *Růžová zahrádka: Rukopisné modlitební knížky 18. a 19. století: Sbírka Jana Poše* byla vydána u příležitosti stejnojmenné výstavy, kterou v jarních měsících roku 2009 (19. února až 3. května 2009) pořádalo Muzeum umění Olomouc – Arcidiecézní muzeum Olomouc. Na výstavě byl prezen-

tován jedinečný soubor rukopisných modlitebních knížek, který muzeum získalo v roce 2002 z pozůstalosti pražského sběratele Jana Poše (1920–1996). Sběratel, bibliofil a galerista Jan Poš během třiceti let cílevědomého sběru především po pražských antikvariátech vytvořil soubor rukopisných modlitebních knížek čítající na čtyři sta položek.

Rukopisné modlitební knížky přitom představují významný a dosud jen málo studovaný fenomén jednak náboženského života a zbožnosti a jednak i výtvarného projevu lidové či pololidové kultury v Čechách a na Moravě, zvláště v 18. a 19. století.

Modlitební knížky jako tištěné hodinky určené širokému publiku se v západní Evropě i v českých zemích objevily již v první polovině 16. století. Byly prodávány během náboženských misíí, na poutních místech i na jarmarcích, byly rozdávány chudým nebo později i těm, jimž byly jiné zapovězené knihy zabavovány. V 18. století došlo k jejich značnému rozšíření a masovému nárůstu oblíbenosti, která vycházela i z jistého až magického nakládání s jinak většinou pravověrnou knihou. Vedle tištěných modlitebních knih se v českých zemích v 18. a 19. století objevovaly i knihy rukopisné. Jejich rozšíření nepochybně souviselo s nárůstem poptávky, kterou kniž-

ní trh nedokázal uspokojit, a to i vzhledem k vnějšmu omezení – cenzuře. Proto také s uvolněním cenzury v 19. století a současně i s postupným snižováním ceny tisku éra rukopisů skončila.

Rukopisné modlitební knížky vznikaly buď jako přepisy celých tisků, nebo byly výběrově skládány z několika tištěných děl. Na rozdíl od nich byly často i mnohem zdobenější. Nicméně nelze vyloučit, že někteří opisovači knih byli rovněž i jejich skutečnými autory. Rukopisy vyhotovovali většinou učitelé, kteří si tak přivydělávali k svému nízkému platu. Knihy někdy sepisovali na prodej, jindy na objednávku. Majitel si pak většinou do knížky zapsal jen své jméno a datum nabytí, případně desky použil k záznamu nejdůležitějších rodinných událostí.

Soubory rukopisných modlitebních knížek byly vytvářeny a prezentovány již od konce 19. století. Např. značně rozsáhlé zastoupení, přes osm set kusů, měly rukopisné modlitební knihy na Národopisné výstavě československé (1895), tři sta jich prý bylo v knihovně pražského světícího biskupa Antonína Podlahy a podobně tři sta v Českých Budějovicích. Dnes jsou vedle Pošovy sbírky v Muzeu umění Olomouc větší soubory uchovávány v Památníku národního písemnictví, v Národopisném oddělení

Národního muzea v Praze, v Moravské zemské knihovně v Brně, v zámecké knihovně v Kroměříži a ve Vědecké knihovně a Vlastivědném muzeu v Olomouci. Podle vlastního odhadu Jana Poše se dodnes dochovaly, ovšem rozptýleně mezi nejružnější soukromé osoby a instituce, asi dva až tři tisíce exemplářů.

Recenzovaná publikace ve své úvodní části v několika odborných studiích ponejvíce v obecné rovině tematizuje výtvarnou stránku ručně psaných a zdobených rukopisných modlitebních knih a kulturně historické pozadí a rozměr jejich produkce. Druhá a rozsáhlá část katalogu přináší bohatou obrazovou dokumentaci, přičemž jednotlivé zde uváděné ukázky byly vybírány podle měřítek „výtvarné kvality“. Ukázky mají odkazovat na grafické inovace a jedinečné zdobení a výrazové formy rukopisných modlitebních knížek a upozornit na vysokou úroveň kultury pozdního baroka v Čechách a na Moravě, stejně jako na kulturní a duchovní jednotu křesťanského dvojazyčného prostředí těchto zemí. Pošova sbírka rukopisných modlitebních knížek obsahuje z jedné třetiny knížky psané německy a ze dvou třetin psané česky, převážně katolické konfesijní orientace. V samotném katalogu je uveden reprezentativní výběr

z jednapadesáti exemplářů sbírky. Popisky v části obrazové přílohy vycházejí z Pošových rukopisných poznámek k inventarizaci souboru, které zanechal v dokumentaci ke své sbírce.

Publikaci otevírá studie Jana Poše s názvem „Růžová zahrádka: Psané a zdobené modlitby z let 1750–1850“, která byla v roce 1993 uveřejněna v časopise *Český lid*. Je zde přetištěna v původní podobě, ovšem nově opatřena bohatým obrazovým doprovodem. Přináší zasvěcený rozbor autorovy tehdejší sbírky. Jan Poš v ní pojednal jednotlivé a vzájemně odlišné autorské typy, stejně jako jednotlivé složky výzdoby psaných modliteb. Tato studie byla slovy editorky katalogu Anežky Šimkové tehdy vůbec prvním obsírnějším náhledem na specifické výtvarné kvality rukopisných modlitebních knížek.

Pavel Černý se ve svém příspěvku „Modlitební knihy 18. a 19. století a jejich ilustrace“ zaměřil na knihy modliteb určených k podpoře zbožnosti laiků, a to nejen ve vytčeném období, ale v širším dějinném pohledu. Rukopisné modlitební knížky nejprve zasazuje do širšího kontextu vývoje západní náboženské knihy a následně podává stručný přehled vybraných témat, která se více či méně pravidelně opakovala ve výzdobě

rukopisných modlitebních knih pozdního baroka.

Zdeněk Nešpor svůj a v katalogu asi nejzajímavější příspěvek s názvem „Lidové modlitební knížky 18. a 19. století“ vystavěl na otázkách po původu, účelu a vývoji rukopisných náboženských knih, jejich odlišnostech od knih tištěných, na otázce po jejich konfesionalitě a důvodu, proč k jejich největšímu rozšíření došlo až na přelomu 18. a 19. století, když dříve i později převažovaly oficiální církevní knihy tištěné. Modlitební knihy nahlíží jako nástroj zcírkevnění, přičemž ukazuje, že tento nástroj fungoval v řadě případů spíše ambivalentně. Svým čtenářům sice knihy prostředkovaly „náležitě“ křesťanství, ale praktiky s nimi spojené často byly církevním záměrům značně vzdálené. Modlitební kniha mohla také vstupovat do světa sociální prestiže, kdy např. viditelně nesená v ruce na bohoslužbu nebo pouť dokládala bohatství a úroveň sociálního postavení.

Studie Jana Kvapila „Květinová zahrádka v knížkách našich praprababiček“ upozorňuje na souvislosti a odrazy barokního vnímání krajiny v rukopisných modlitebních knížkách, které měly být podobně jako barokní krajina zcela zaplněny lidmi, měly oslovovat všechny smysly a podobně

také sloužit „katolickému propagandistickému konceptu“, např. s cílem vtáhnout věřícího formou tíše odříkávaných mešních modliteb do liturgie. Jan Kvapil v této souvislosti hovoří o katolické indoktrinaci a ukázkování.

V rámci úvodních studií je také jeden z textů věnován autorovi prezentované sbírky, již zesnulému sběrateli Janu Pošovi. Jiří Šalamoun jej představuje v několika svých osobních vzpomínkách civilního a nenuceného charakteru třeba jako člověka, který důvěřoval v „boha regálů“ či třeba jako milovníka rumu a černé kávy.

Rukopisné modlitební knížky jako zvláštní výtvarný a náboženský fenomén lidové či pololidové kultury 18. a 19. století se jako samostatné téma objevují prostřednictvím recenzovaného katalogu na českém knižním trhu vůbec poprvé. A je to objev zdařilý. Vkusně vypravená a bohatým obrazovým doprovodem opatřená publikace jistě zaujme jak poučeného, tak i běžného čtenáře, a to zřejmě podobně jako někdejší pozdně barokní rukopisy s oslovením mnoha smyslů.

Zdeněk Duda

KONTINUITA A DISKONTINUITA TRADIC
KŘEŠŤANSKÉHO VÝCHODU (PROJEKT GA
ČR 401/06/0269; HLAVNÍ ŘEŠITEL PROF.
PAVEL AMBROS, TH.D.), ZÁVĚREČNÁ
RELACE.

Vydáním *Encyklopedického slovníku křesťanského Východu*, Refugium, Olomouc 2010 (ISBN 978-8074120190; 1039 stran) v prosinci roku 2010 byl dovršen poměrně rozsáhlý grantový úkol řešený na Katedře pastorální a spirituální teologie řešitelského týmu pod vedením prof. Pavla Ambrose. Dosa-
vadní studie problematiky evropských křesťanských tradic Západu i Východu se zabývaly převážně některými aspekty vzájemně se diferencujících vazeb a vztahů. V českém prostředí se setkáváme pouze fragmentárně s pokusy precizovat kontextuálně vlastní (české) teologické myšlení (existují dílčí, konfesně zaměřené, studie otázek východního i západního schizmatu, unie a modernismu). Proto se řešitelský tým zaměřil na studium problematiky pokrývající proměny vybraných křesťanských tradic vestřední a východní Evropy a na studium dědictví osvěcenství, ideologií 19. a 20. století a postkomunismu ve vztahu ke křesťanství, s jejich odrazem v českém teologickém myšlení. Výzkum se dotýkal tří okruhů témat: a) Kontinuitou a diskontinuitou ruské-

ho náboženského myšlení – A. S. Chomjakova, Vladimír Solovjov, L. Šestova, dále b) důležitými postavami a fázemi teologického myšlení křesťanského Východu a rozvojem východní spirituality, konečně c) kontinuitou a diskontinuitou křesťanských tradic jako teologickou otázkou.

Dílčí studie a monografické práce, jejichž přehled v této relaci ve zkrácené podobě předkládáme, připravily předpolí pro první české vydání *Encyklopedického slovníku křesťanského Východu*. Navzdory tomu, že je ze tří pětín překladem italského originálu z roku 2000 (830 stran), předkládá plod širšího úsilí řešitelského týmu po jisté generační rekapitulaci bádání v oblasti studií křesťanského Východu. 550 nových hesel z celkového počtu 1800 hesel je toho důkazem. Navíc všechna hesla byla doplněna bohatě literaturou a opravena v těch údajích, které se k datu uzávěrky změnily. Vědecký zájem Papežského východního institutu je z dobrých důvodů intenzivně směřován do oblasti Blízkého a Středního východu, s nimiž Řím sdílí společné středomořské kulturní prostředí. Aktuálnost vztahů Evropa – islámský svět je dostatečným odůvodněním. České vydání slovníku doplnilo tento převažující náhled (s laskavým svolením editorů italského vydání) o pohled středoev-

ropský a česko-slovenský. Na tomto rozšíření se podíleli tito autoři: M. Altrichter, P. Ambros, P. Balcárek, B. Beneš, J. Franc, L. Grzebień, E. Hrdinová, K. Hrdlička, V. Ježek, L. Karczubová, T. Mrňávek, C. V. Pospíšil, M. Špaček a V. Vavřínek. Pro české vydání připravil prof. Farrugia dvě nová hesla: Raimundus Lullus, blahoslavený a Žužek, Ivan SJ; prof. Čemus heslo Nikon z Černé hory. Překlad italského originálu je dílem Adama Macerleho. Při edici českého vydání dále spolupracovali tito odborní konzultanti: 1. gruzínská jazyková oblast – Vojtěch Kubec, A. Lomtadize; 2. arménská jazyková oblast – Anna Sochová; 3. arabská jazyková oblast – Jaroslav Franc; 4. ruská filosofie – Karel Sládek; 5. liturgie – Tomáš Mrňávek; 6. ruské náboženské myšlení a spiritualita – Michal Altrichter; 7. trinitární teologie – Ctirad Václav Pospíšil.

Redakce českého vydání doplnila a aktualizovala bibliografii pod jednotlivými hesly. Výběr je selektivní, ve většině hesel rozdělený na primární a sekundární prameny. Rozhodujícím kritériem pro české vydání slovníku se stala dostupnost těchto děl v českých či slovenských knihovnách. Z tohoto důvodu nejsou uváděna ve více případech první či další vydání děl, a naopak slovník uvádí hojně české a slovenské překlady. Autor-

ský tým měl před očima praktické využití slovníku při výuce v našem prostředí. Proto mnohá existující díla v českých překladech byla v bibliografii uvedena spolu s originály, navíc hojně doplněna původními studiemi českých a slovenských autorů. Při doplnění bibliografie bylo rovněž přihlédnuto k dílům střeoevropské a výchoevropské provenience, nám kulturně a jazykově blízké (především v němčině, polštině, ruštině atd.).

Překladatelé a redakce se museli vyrovnávat s řadou sporných otázek v oblasti terminologie v českém jazyce ještě ne zcela ustálené, podobně i v oblasti transkripce jmen. Obě otázky jsou v odborných kruzích široce diskutovány. Vědomě na vícero místech české vydání ponechává možnost konfesně podmíněných přístupů, proto slovník předkládá čtenáři i více variant používání odborné terminologie. Činí tak v naději, že při hledání řešení objektivně sporných otázek sama praxe užívání jmen a odborné terminologie živým jazykem – neideologicky pojatým užíváním jazyka – ukáže českému čtenáři cestu k postupné kodifikaci, respektující strukturu českého jazyka, jednoznačnost označení i lahodnost řeči. Tradiční formy jmen a termínů, které se do češtiny dostaly prostřednictvím

latiny nebo se v českém prostředí již zabydlely, redakce upřednostnila před transliterací. Aby se však čtenář mohl seznámit s původním tvarem jmen a termínů, uvádí je české vydání ve většině případů v originále. Redakci je blízký (jazykový) přístup pražských kolegů, který je důkladně popsán v závěru překladu *Slovníku starokřesťanské literatury* Heinricha Krafta (Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2005). Rozsah rozšíření slovníku přesáhl původně stanovenou hranici, z finančních důvodů bylo upuštěno od záměru zařadit do vydání souhrnnou bibliografii i jmenný rejstřík. K orientaci slouží přehledné rejstříky. Doplněna a aktualizována byla rovněž příloha dvaceti mapek. Pro novější literaturu v českém a slovenském jazyce odkazujeme na rozsáhlou bibliografickou rešerši do studií křesťanského Východu v knize AMBROS, P., *Svoboda k alternativám: Kontinuita a diskontinuita křesťanských tradic*, Olomouc: Refugium, 2008, s. 774–835 (česká bibliografie ke studiu křesťanského Východu).

Grantový projekt byl rozdělen do tří částí (sedmi dílčích projektů). Předkládáme zde hlavní výstupy celého projektu:

A. Kontinuita a diskontinuita ruského náboženského myšlení
projekt 1/1: A. S. Chomjakov,
Vybrané statě (garant Ambros)

1. Chomjakov, A., *Jedna Církev*, Olomouc: Refugium, 2006, 80 s.

2. Ambros, P., Alexej Štěpanovič Chomjakov – učitel církve?, in Chomjakov, *Jedna Církev*, s. 5–40.

projekt 1/2: V. Solovjov, *Souborné dílo* (garant – Ambros):

3. Solovjov, V., *Vybrané stati I. Čína a Evropa, Mohamed*, Olomouc: Refugium, 2006, 220 s.

4. Ambros, P., *Demonstratio religiosa a demonstratio christiana* Vladimíra Solovjova, in Solovjov, V., *Vybrané stati I. Čína a Evropa, Mohamed*, s. 5–23.

5. Solovjov, V., *Teoretická filosofie*, Olomouc: Refugium, 2006, 118 s.

6. Altrichter, M., Μεταβαλλόμενον – μεταβάλλοντος: kvůli metodologii se spirituální témata neberou méně vážně, in Solovjov, V., *Teoretická filosofie*, s. 5–11.

7. Solovjov, V., *Vybrané stati II. Jak probíhal mytologický proces ve starověkém pohanství – Prvobytné pohanství, jeho živé a mrtvé pozůstatky*, Olomouc: Refugium, 2007, 146 s.

8. Ambros, P., „Jak správně všechny jazyky odlišují moudrost od rozumu“ – Solovjov, Masaryk a náboženská otázka, in Solovjov, V., *Vybrané stati II. Jak probíhal mytologický proces ve starověkém pohanství – Prvobytné pohanství, jeho živé a mrtvé pozůstatky*, s. 5–16.

projekt 1/3: L. Šestov, *Athény a Jeruzalém* (garant – Ambros, Altrichter)

9. Šestov, L., *Athény a Jeruzalém*, Olomouc: Refugium, 2006, 550 s.

10. Altrichter, M., Fabulace mlčího a nekomunikujícího. Přehánění minimalismu, in Šestov, L., *Athény a Jeruzalém*, s. 5–21.

B. Důležité postavy a fáze teologického myšlení křesťanského Východu a rozvoj jejich spirituality

projekt 1/4: *Encyklopedie křesťanského Východu* (garant – Ambros, Ježek, Mackerle);

11. Faruggia, E.G. – Ambros, P. (ed.), *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, Olomouc: Refugium, 2010, 1039 s. (1800 hesel, z toho 555 původních).

projekt 1/5: *Patriarcha Fotius* (garant – Ambros)

12. Dvorník, F., *Fotiovo schisma. Historie a legenda*, Olomouc: Refugium, 2008, 520 s. (s krátkým životopisem Fr. Dvorníka a bibliografií k jeho životu).

C. Kontinuita a diskontinuita křesťanských tradic jako teologická otázka

projekt 1/6: *Liturgická tradice křesťanského Východu* (garant – Ambros)

13. Taft, R., *Za hranicí Východu i Západu. Porozumění živé liturgické tradici*, Olomouc: Refugium, 355 s.

projekt 1/7: Kontinuita a diskontinuita tradic. Křesťanství a postmoderna (garant Ambros)

14. Ambros, P., *Svoboda k alternativám. Kontinuita a diskontinuita křesťanských tradic*, Olomouc: Refugium, 2008, 856 s.

V rámci řešení grantového úkolu byly uspořádány tyto odborné semináře, jejichž výsledky byly publikovány ve sbornících:

1. *Communio ecclesiarum*. Současná Evropa v duchu velehradské tradice – paměť a smíření, mezinárodní odborný seminář ve dnech 12. – 13. 3. 2007, CMTF UP Olomouc ve spolupráci s Centrem Aletti.

2. *Současná pastorační situace – výzvy pro ekumenismus*, odborný seminář pastoračních teologů ČR a SR ve dnech 19. 3. – 20. 3. 2007, CMTF UP Olomouc.

3. *Jubilejní velehradský kongres. K hlubší solidaritě mezi křesťany* – До глибшої олідарності між християнами у Європі – *Towards a deeper Solidarity among Christians in Europe. In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas, Velehrad*, 28. 6. – 1. 7. 2007 (hlavní organizátor).

4. *Jak vykládat Písmo svaté. Fórum pastoračních teologů VII.*, vědecký seminář Katedry pastorační a spirituální teologie a Centra Aletti v Olomouci ve dnech 11.–13. května 2008.

Kromě těchto prací a edicí bylo publikováno čtyřicet pět příspěvků v odborných zahraničních

i domácích časopisech a aktivních výstupů na mezinárodních konferencích.

Výsledky řešení v grantovém úkolu významně přispěly v doktorském studijním programu na CMTF UP v Olomouci, kde byly obhájeny tyto doktorské a licenciátní práce:

1. Tomáš Majda, *Církev – obraz Presvätej Trojice. Priemet trojičnej teológie Vladimíra Losského v jeho ekleziológii vo svetle súčasnej náuky magistéria Katolíckej cirkvi*. Disertační práce, 2006 (školitel prof. Ambros).

2. Petra Otýpková, *Četba otců u Teofana Zatvornika. Proč v Rusku návrat k otcům?* Licenciátní práce, 2007 (školitel prof. Ambros).

3. ThLic. Petro Beresh, *Vplyv sofiologie S.N. Bulgakova na ponímanie ikony*. Disertační práce, 2008 (školitel doc. Altrichter).

4. Leo Zerhau, *Věčná paměť v Babičce Boženy Němcové*. Disertační práce, 2008 (školitel prof. Ambros).

5. ThLic. Jaroslav Franc, *Alois Musil a hledání pramenů monoteismu: na cestě od pokojného soužití beduínů, muslimů, východních a západních křesťanů k náboženskému a ekumenickému dialogu*. Disertační práce, 2010 (školitel prof. Ambros).

6. Michaela Moravčíková, *Multikulturalita a relativizmus. Ľudské*

práva ako presentatio christiana, Dizertačná práca, 2010 (školitel prof. Ambros).

Můžeme na závěr říci, že grantový úkol umožnil rozvinout český teologický příspěvek ke studiu ideových, historických, kulturních a duchovních vztahů křesťanského Východu a Západu. Katolicky (ať už se hlásí k latinské či východní tradici) i pravoslavně orientovaní autoři, kteří se na projektu účastnili, se shodli v tom, že mohou vnímat otázku křesťanského Východu prizmatem cyrilometodějství. Především je třeba vzít do úvahy nutnost rozlišit trojí inspirační přístup (především katolických) autorů:

a) vnímání zaměřené k domácími pramenům cyrilometodějské tradice, které se moderní době otevírá Dobrovského kritikou barokních kronikářů. Jím navržené odlišení od spolehlivých dějepisců v pohledu na slovanské apoštoly Cyrila a Metoděje nastolilo novou etapu lingvistických a historických studií na jedné straně. Na straně druhé vidíme, jak se cyrilometodějská tradice stává aktuální na poli národnostních otázek Němců a Čechů v době národního obrození (slovy Bohumila Zlámala „cyrilometodějský utrakvismus“) nesený vlnou romantického historicismu a kazatelstvím. Vrcholným projevem tohoto směru je Sušilův program „církve a vlast“.

b) vnímání zaměřené na recepci obnovných proudů papežů Pia IX. a Lva XIII., měnící zcela převládající pozici latinského nahlížení východního křesťanského světa. Byl to právě Pius IX., který vytvořil v roce 1862 zvláštní oddělení pro východní církve na kongregaci *De propaganda fide* (od roku 1622). Úcta k zemským patronům v jejich nadnárodním významu patřila k jednomu z významných prvků této obnovy, zosobněné v reformních krocích kardinála B. Fürstenberga („cyrilometodějský paralelismus“, mířící k zmírnění nacionalismu ve prospěch duchovní a církevní jednoty). Tyto snahy vyvrcholily v recepci encyklik Lva XIII. *Grande munus* (1880) a *Orientalium dignitatis ecclesiarum* (1894), tvořící bázi učitelského úřadu pro rozvoj nových teologických akcentů pro vztahy s křesťanským Východem.

c) vnímání zaměřené na vlastní misijní poslání dané českým zemím a slovanským národům vůbec univerzální církví, formující se v cyrilometodějství stojanovském. Stojanova misijní expanze měla dvojí směřování: vnitřní misie – „stálé organizování obětavosti k zachování, obživení a rozšíření svaté víry katolické a apoštolské, kterou sv. Cyril a Metoděj u Slovanů zaštipil, od kteréž se pak většina odtrhla“ a vnější misie – „svatou katolickou víru mezi

Slovany rozšiřovat, hájit a zvelebovat, následovně všecko podnikat a podporovat, co by k tomu konci prospěšné se vidělo, přihlížejíc k platným přitom církevním předpisům.“ Až teprve setkání s Františkem Grivcem, autorem uvědomělé a systematické mezislovanské spolupráce, a setkání s jeho praktickým realizátorem Antonínem Podlahou, vedlo A. C. Stojana (1851–1923) k proměně doposud spontánního misijně zaměřeného stojanovského cyrilometodějství v nový typ práce: cyrilometodějství jako systematická organizace a účinná propagace vědecké i popularizační práce ke sjednocení křesťanů. Ta byla založena na rozlišení mezi jednotou ve víře a mnohosti forem jejich projevu, dále na skloubení křesťanského univerzalizmu s jednotlivými podobami různých kultur a církevních tradic a nakonec na postupně získávaném umění vést rozhovor v hranicích vymezených falešným irénismem a proselytismem.

Tato tři v symbióze žijící základní vnímání Východu v katolicismu slovanských národů v Rakousko-Uherské monarchii, spolu s narůstajícím vlivem činnosti Papežského východního institutu v Římě, vedla po roce 1918 v Československu k systematickému pojmání studia křesťanského Východu. Jeho výsledek shrnuje

v syntéze Antonín Salajka ve svém programovém pohledu pro českou teologii *Bohosloví východních křesťanů*. České prostředí, především prostřednictvím Velehradu, působilo svým vlivem na celé Slovensko a ještě dále. Práce českých teologů na poli křesťanského Východu směřují k jeho hlubšímu poznání, k lepší komunikaci s ním a k senzibilizaci latinského prostředí vůči jeho inspirující bohatosti. V díle předních českých teologů jsou patrné vlivy hlubší četby východních autorů (A. Špaldák, J. Matocha, A. Musil, B. Spáčil, J. Myslivec, J. Vystrčil, A. Salajka, A. Luska, O. Polách, V. Tkadlíček, J. Zvěřina, J. Krejcar, J. Novotný, R. Čemus, V. Ventura atd.). Vrcholné podoby pak tato práce dosáhla ve světově proslulých znalcích křesťanského Východu: v církevním historikovi Františku Dvorníkovi, vynikajícím lingvistovi Františku Václavovi Marešovi a znalci východní spirituality kardinálu Tomáši Špidlíkovi. Můžeme jen doufat, že se výsledky celého badatelského úsilí stanou součástí vkladu Cyrilometodějské teologické fakulty UP v Olomouci k blížícímu se jubileu 1150. výročí příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu a přiřadí se navazujícími badatelskými aktivitami k předním pracovištím, které se

v ČR, na Slovensku i v Evropě budou na jeho přípravě podílet.

Pavel Ambros

**ZÁKON A SVOBODA: STAROZÁKONNÍ
TEXTY K PROBLEMATICE ZÁKONA
A SVOBODY A JEJICH INTERPRETACE
V NOVÉM ZÁKONĚ**

Po dvou letech se v Olomouci opět sešli biblisté různých konfesí, tentokrát aby diskutovali o pojetích zákona a svobody v Písmu. Konference se konala ve dnech 23. a 24. května 2011 na Cyrilometodějské teologické fakultě.

Většina přednášejících byli badatelé působící v českém a slovenském prostředí, ovšem s výjimkou hned prvních tří příspěvků. Profesor Peter Dubovský, který přednáší na Papežském biblickém institutu Starý zákon, se v prvním příspěvku zaměřil na způsob, jak Ježíš v Mk 7,1-23 interpretuje starozákonní tradice o čistotě a úctě k rodičům. Poté prof. Georg Braulik, vídeňský biblista věnující se dlouhodobě Páté knize Mojžíšově, ukázal, jak Pavlova nauka o ospra-

vedlnění z víry vychází z Deuteronomia. Třetí přednášející, prof. Georg Hentschel z Erfurtu, pak zaměřil svou pozornost na šabat jako zákon, ale také jako svobodu. Biblické pojetí dne odpočinku nakonec propojil i s hledáním rovnováhy v současném pracovním tempu.

Další příspěvky se místy vracely k pojetí zákona v Deuteronomiu (Brož, Hroboň) a v Žalmech (Procházková). Velká pozornost byla pochopitelně věnována zkoumaným pojmům u Pavla (Tichý, Chalupa, Kardis), ale také u Lukáše (Vlková), v listu Jakubově (Pavelčík) a ve čtvrtém evangeliu (Roskovec, autor této zprávy). Jak je vidět z přehledu, rozhodnutí organizátorů tentokrát cíleně osloovat přednášející obohatilo konferenci o nové tváře oproti setkání před dvěma lety.

Zájemce, který se konference nemohl zúčastnit nebo by se chtěl k příspěvkům vrátit, najde přednášky v časopise Theologica Olomucensia. Co víc, úspěšný druhý ročník konference nám dává naději, že započatá tradice bude za dva roky dál pokračovat.

Dominik Opatrný